

УДК 378.016-051:78

DOI 10.31654/2663-4302-2020-PP-1-73-78

Ростовська І. О.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інструментально-виконавської підготовки, Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ МУЗИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОЦЕСІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті висвітлено основи формування мотивації музичної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва. Наголошено на необхідності педагогічного спрямування цього процесу на пріоритетність таких особисто значущих вищих смислоутворюючих мотивів, як прагнення до самоактуалізації та самовдосконалення.

Використано науково-бібліографічний метод – аналіз психолого-педагогічної та музикознавчої літератури, що дає змогу систематизувати теоретичні здобутки з проблеми дослідження; метод педагогічного спостереження – з майбутніми вчителями музичного мистецтва; метод узагальнення – висвітлення умов успішного формування мотивації музичної діяльності в процесі інструментально-виконавської підготовки.

Студенти з пріоритетністю художньо-пізнавальних та процесуально-змістовних мотивів натхненно включаються в творчу діяльність; беруть активну участь у концертах та конкурсах; із більшим задоволенням розучують музичні твори індивідуальної програми; захоплені пошуками переконливого творчого втілення художнього образу музичного твору; прагнуть до вдосконалення власної інструментально-виконавської майстерності.

Теоретично обґрунтовано основи формування мотивації музичної діяльності, висвітлено умови, які, на думку автора, сприятимуть успішності цього процесу в ході інструментально-виконавської навчальної діяльності. Здійснено спробу визначити шлях формування мотивації музичної діяльності в процесі інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Запропоновано загальний шлях формування мотивації музичної діяльності, який полягає в оптимальній педагогічній взаємодії при спрямуванні особистості на внутрішнє прийняття мети діяльності як особистісно значущої, що призводить до пріоритетності таких вищих смислоутворюючих мотивів, як самовдосконалення та самоактуалізація у сучасному суспільстві.

Ключові слова: мотивація, мотивація музичної діяльності, формування мотивації, інструментально-виконавська підготовка, самовдосконалення, самоактуалізація.

Виховання всебічно розвиненої творчої особистості, мотивованої до оволодіння новими знаннями, невинного професійного саморозвитку та активної соціальної адаптації є метою сучасної мистецької освіти. Тому дослідження мотивації музичної діяльності в процесі фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, стимулювання його прагнення до особистісного та професійного самовдосконалення є актуальним питанням у сфері музичної педагогіки та психології. Проблема формування мотивації музичної діяльності в процесі інструментально-виконавської підготовки ще не дістала належного висвітлення в науково-методичній літературі. Це й визначає актуальність проблеми, до якої ми звернулися в своєму дослідженні.

Аналіз останніх досліджень. Зазначимо, що до проблеми мотивації музично-виконавської діяльності, а також інструментально-виконавської діяльності так чи інакше зверталися такі вчені в галузі музичної педагогіки та психології, як Л. Баланчивадзе, Д. Богоявленська, Л. Бондаренко, Л. Бочкарьов, Д. Кірнарська, Г. Коган, В. Медушевський, Є. Назайкінський, Г. Нейгауз, Р. Сулейманов, Г. Тарасова, Г. Тарасов, А. Торопова, Ю. Цагареллі та інші. Існують різноманітні погляди дослідників на

психолого-педагогічні аспекти формування мотиваційної сфери особистості майбутнього педагога-музиканта, однак залишаються відкритими деякі питання: за допомогою яких шляхів і методів можна досягнути вищих рівнів мотивації музичної діяльності; як розвинути прагнення до подальшого самовдосконалення в музично-педагогічній сфері; як привести майбутніх педагогів-музикантів до усвідомлення особистої суспільної відповідальності та активної соціальної адаптації у його подальшій професійній діяльності? На думку автора, відсутність поглиблених досліджень з цих та інших питань може негативно відбиватися на якості підготовки майбутніх педагогів-музикантів до подальшої професійної діяльності.

Метою даної статті є висвітлення теоретичних основ формування мотивації музичної діяльності в процесі інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Музично-виконавська діяльність має дуже неоднозначну, ієрархічну, динамічну та мінливу структуру мотиваційної сфери. Визначення цих мотивів, їх кількість виглядають досить умовно, враховуючи, що не всі її складові рівнозначні за змістом і частотою вияву, тому вважаємо за необхідне виділити *стрижневі* мотиваційні чинники, що дасть змогу відобразити специфічні особливості мотивації такого складного художньо-творчого процесу, як інструментально-виконавська діяльність.

Згідно з філософським словником, *мотиви* – це спонуки людської діяльності, зумовлені об'єктивними потребами. Мотиви виконують спонукальну, спрямовуючу, контролюючу, коригуючу та смислоутворюючу функції, безпосередньо передують конкретній поведінці людини й органічно пов'язані з нею [7, с. 402].

У психолого-педагогічній науці (О. Леонтьєв, Л. Божович, В. Онищук, І. Підласий та інші) розрізняють дві великі групи мотивів навчальної діяльності: *пізнавальні* (прагнення до отримання нової інформації та відчуття задоволення від отриманих результатів) та *соціальні* (пов'язані з суспільними взаємовідносинами та комунікацією з іншими учасниками навчального процесу).

За Леонтьєвим, мотивація визначає цілеспрямованість дії, організованість і стійкість діяльності, спрямованої на досягнення кінцевої мети [1, с. 246].

Дослідник І. Подласий об'єднав мотиви у наступні групи за спрямованістю та змістом: соціальні, пізнавальні, професійно-ціннісні, естетичні, комунікаційні, статусно-позиційні, традиційно-історичні, утилітарно-практичні [5, с. 361].

Чим більше в людини різноманітних мотивів, тим більше розвинутою є її мотиваційна сфера. Тобто усвідомлюючи мотиви, які спонукають особистість до певної активності, можна цілеспрямовано здійснювати позитивний вплив на її діяльність, підсилюючи дію одних і послаблюючи дію інших (небажаних) мотивів.

Мотиваційна сфера кожної особистості виступає як складна мінлива структура, яка складається з різних спонук, де місце домінуючого мотиву посідають то одні, то інші спонуки залежно від зовнішніх та внутрішніх стимулів. Мотиви становлять певну ієрархічну систему: одні з них – провідні, визначальні; інші – другорядні, підпорядковані. Крім того, вони різняться між собою широтою змісту, стійкістю, тривалістю дії, ступенем усвідомленості і тому мають різну спонукальну силу.

Як відомо, мотивація музично-виконавської діяльності вміщує в собі багато складових (суспільні ідеали, цілі, спонуки, мотиви, потреби, емоції, оцінки, художні смаки, цінності, інтереси тощо), які постійно змінюються і вступають у нову взаємодію один з одним. Тобто музично-виконавська діяльність, як і будь-яка інша, є *полімотивованою*, а специфіка мотивів полягає в тому, що вони безпосередньо пов'язані з їх *особистісною значущістю* для суб'єкта.

Такі видатні корифеї в галузі музичного виконавства, як О. Гольденвейзер, Г. Нейгауз, Г. Коган у своїх книгах часто звертаються до такого важливого мотиву в музично-педагогічній діяльності, як чиста і щира любов до музичного мистецтва, а також неодноразово наголошують, що структура музично-виконавської діяльності була би неповною без включення в неї потреби до сценічного самовираження.

Ситуації успішних виступів у концертних умовах приносять відчуття задоволення результатами нелегкої і послідовної праці над вивченням музичного твору,

впливають на творчу активність студента, сприяють закріпленню стійкого інтересу до самовдосконалення у музично-виконавській діяльності.

В процесі інструментально-виконавської підготовки під впливом досвідченого педагога відбувається підвищення рівня музичної майстерності студента, спостерігається зростання інтересу до обраної ним професії майбутнього вчителя музичного мистецтва, що призводить до змін пріоритетних мотивів та перебудови мотиваційної сфери особистості, утворюючи нові смисли і спрямованості.

Смисл навчання – це складне особистісне утворення, яке включає в себе усвідомлення *об'єктивної* значущості навчання, орієнтованого на суспільні цінності, прийняті в соціальному оточенні даної особистості, розуміння *суб'єктивної* значущості навчання для себе крізь призму власних домагань, самоконтролю і самооцінки досягнень. На думку О. Леонтьєва, смисл навчальної діяльності – це внутрішнє відношення людини до навчання, "прикладання" навчання до себе, свого життєвого досвіду [1, с. 212].

За Леонтьєвим, усвідомлення смислу навчальної діяльності не відбувається *автоматично* в ході засвоєння знань і способів дій – його потрібно виховувати через *ставлення* до самих знань і способів їх набуття. Тому виявлення мотивації музичної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі інструментально-виконавської підготовки та розуміння її смислу для особистості має важливе значення для визначення методів педагогічного впливу викладача.

У процесі інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва у кожного викладача за роки практики виробляється власна система засобів спонукання і формування мотивів навчання, яка багато в чому визначає відношення студента до музично-виконавської діяльності. Але інколи спостерігається переоцінка впливу *зовнішніх спонук* на мотиви навчально-творчої діяльності (вимогливість, примушення, покарання, заохочення тощо) і, на жаль, недооцінка ролі *внутрішніх стимулів*.

Усвідомленість ставлення студента до інструментально-виконавської діяльності багато в чому визначається тим, які стимули активізації діяльності переважають – зовнішні чи внутрішні. Тому є важливим питання знаходження *доцільного* співвідношення зовнішніх і внутрішніх мотивів музичної діяльності у процесі інструментально-виконавської підготовки.

Слід враховувати, що мотиви формуються досить ефективно лише за умови *єдності* таких складових мотиваційної сфери, як потреби, цілі, особистісний смисл діяльності; де потреби виконують *спонукаючу* функцію, цілі – *спрямовуючу*, мотиви – *смыслеутворюючу*. Остання полягає у наданні відображеній в індивідуальній свідомості дійсності особистісного смислу, що виражає відношення суб'єкта до усвідомлюваних об'єктивних явищ [2, с. 237].

Відомий психолог Г. Тарасов теж наголошує на індивідуальній, суб'єктивній природі музичної мотивації, де емоційно-ціннісна сфера індивіда, яка відображає реальні відношення до життя, є тим вихідним "полем" значущості, на якому розгортається музична мотивація як процесуальне явище [6, с. 77].

Дослідник зазначає, що спонукальна і виконавська ланки музичної мотивації взаємозумовлені, оскільки будь-яка музична спонукка включає в себе і суто суб'єктивний, і суто музичний аспекти; будь-яка музична спонукка як суб'єктивна повинна знайти свою визначеність через засіб музичного вираження [6, с. 85–86].

Генезис музичної мотивації – перетворення *суб'єктивних* феноменів активності (почуттів, відношень індивіда) в *об'єктивні* музичні форми активності. Становлення найпростіших форм музичної мотивації пов'язане виключно з позитивним значенням для індивіда об'єктивних музичних впливів.

Структуру процесу формування мотивації музично-виконавської діяльності складають зовнішні (об'єктивно-предметні) та внутрішні (суб'єктивно-особистісні) складники. Соціальна специфіка музичних впливів визначає домінування індивідуальної вибірковості й активності в загальній системі детермінації музичної діяльності [6, с. 140].

Тому формування мотивації музичної діяльності в процесі інструментально-виконавської підготовки не варто розглядати тільки як зростання позитивного

ставлення до навчально-пізнавальної та художньо-творчої діяльності, а важливо усвідомлювати ускладнення структури мотиваційної сфери особистості, встановлення нових, більш складних зв'язків між потребами цього процесу.

Згідно з відомою теорією А. Маслоу, найвищий рівень потреб – це потреба у самоактуалізації, що спонукає людину до діяльності, в якій вона може максимально розкрити свій духовний і творчий потенціал, реалізувати свої цілі та здібності, розвинути власну особистість [3, с. 120].

Прагнення до самоактуалізації визначається як "безперервна актуалізація потенцій, здібностей і талантів, як здійснення місії, як повне знання й прийняття власної потаємної суті, як невпинне прагнення до єдності, інтеграції та синергії особистості" [4, с. 32].

Успішне формування мотивації музичної діяльності можливе лише тоді, коли різні потреби, мотиви, спонуки, здібності, цілі, суспільні ідеали, ціннісні орієнтації майбутнього вчителя музичного мистецтва, які входять до структури мотиваційної сфери його особистості, набувають єдиної спрямованості, що призводить до пріоритетності *вищих смислоутворюючих* мотивів.

З позицій психологічної науки найсприятливіші умови для здійснення як навчально-пізнавальної, так і художньо-творчої діяльності виникають тоді, коли *мета* цієї діяльності переживається як особистісно значуща та займає в структурі мотиваційної сфери особистості місце провідного мотиву. А зміна пріоритетного мотиву призводить до перебудови мотиваційної сфери та сприяє новому усвідомленню *смислу* діяльності особистості.

Студенти з пріоритетністю *художньо-пізнавальних* та *процесуально-змістовних* мотивів натхненно включаються в творчу діяльність; беруть активну участь у концертах та конкурсах; із більшим задоволенням розучують музичні твори індивідуальної програми; захоплені пошуками переконливого творчого втілення художнього образу музичного твору; прагнуть до вдосконалення власної інструментально-виконавської майстерності.

Тому важливо розуміти, що змістом інструментально-виконавської підготовки виступає не тільки відпрацювання потрібної кількості технічних прийомів і навичок для майстерного оволодіння музичним інструментом; набуття ним необхідного художнього і сценічного досвіду, а спрямування його особистості до таких вищих смислоутворюючих мотивів, як самовдосконалення та самоактуалізація у сучасному суспільстві.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, теоретичні основи формування мотивації музичної діяльності в процесі інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва складають ідеї щодо активної ролі суб'єкта в діяльності, коли усвідомлена мотивація виступає сутнісною характеристикою особистості; положення загальної і мистецької психології щодо ролі особистісного ставлення суб'єкта до мети, змісту, способів здійснення і результатів власної діяльності; а також музикознавчі знання щодо специфіки інструментально-виконавської діяльності.

Аналіз різних підходів дає підставу стверджувати, що у випадках пріоритетності *вищих смислоутворюючих* мотивів музичної діяльності та усвідомленні особистісно значущої мети інструментально-виконавської підготовки як важливої складової майбутньої професійної компетентності орієнтують студента на прагнення свідомо та творчо поповнювати фахові знання та вміння, на особистісний та професійний саморозвиток.

Успішність формування мотивації музичної діяльності значною мірою визначається якістю педагогічної взаємодії в процесі інструментально-виконавської підготовки, при спрямуванні цього процесу в русло внутрішнього прийняття мети цієї діяльності як особистісно значущої, що сприятиме переважанню у студентів *художньо-пізнавальних* та *процесуально-змістовних* мотивів.

Пріоритетність *вищих смислоутворюючих* мотивів музичної діяльності, як-от: *художньо-пізнавальні* та *процесуально-змістовні*, проявляється як особисто значущі прагнення студента до розширення кола знань у сфері музичного мистецтва, як бажання розвитку власних інструментально-виконавських можливостей та збагачен-

ня художнього та естетичного тезаурусів, як прагнення до вдосконалення особистісних та професійних якостей, до самореалізації внутрішнього творчого та духовного потенціалу.

Подальших наукових досліджень потребує пошук шляхів стійкого досягнення високих рівнів мотивації до самовдосконалення в інструментально-виконавській майстерності; формування готовності до професійного саморозвитку майбутнього вчителя музичного мистецтва, забезпечення його конкурентоспроможності на сучасному ринку праці; вивчення всіх потенційних можливостей особистості з позицій теорії діяльності при послідовному врахуванні набутого життєвого, творчого, естетичного і художнього-ціннісного досвіду особистості.

Література

1. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения: в 2 т. Москва: Педагогика, 1983. Т. 2. 320 с.
2. Леонтьев А. Н. Психологические вопросы формирования личности студента. *Психология в вузе*. 2003. № 1–2. С. 232–241.
3. Маслоу А. Мотивация и личность. Санкт-Петербург: Питер, 2006. 352 с.
4. Маслоу А. Самоактуализация. Психология личности: тексты. Москва: МГУ, 1982. С. 108–117.
5. Подласый И. П. Педагогика. Новый курс: учебник для студ. пед. вузов: в 2 кн. Москва: ВЛАДОС, 2000. Кн. 1. 576 с.
6. Тарасов Г. С. Проблема духовной потребности. Москва: Наука, 1979. 191 с.
7. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ: УРЕ, 1986. 798 с.

References

1. Leont`ev A. N. Izbranny`e psikhologicheskie proizvedeniya: v 2kh t. Moskva: Pedagogika, 1983. T. 2. 320 s.
2. Leont`ev A. N. Psikhologicheskie voprosy` formirovaniya lichnosti studenta. *Psikhologiya v vuze*. 2003. # 1–2. S. 232–241.
3. Maslou A. Motivacziya i lichnost`. Sankt-Peterburg: Piter, 2006. 352 s.
4. Maslou A. Samoaktualizacziya. *Psikhologiya lichnosti: teksty`*. Moskva: MGU, 1982. S. 108–117.
5. Podlasy`j I. P. Pedagogika. Novy`j kurs: uchebnik dlya stud. ped. vuzov: v 2 kn. Moskva: VLADOS, 2000. Kn. 1. 576 s.
6. Tarasov G. S. Problema dukhovnoj potrebnosti: Moskva: Nauka, 1979. 191 s.
7. Fi`losofs`kij slovník / za red. V. I`. Shinkaruka. Kiyiv: URE, 1986. 798 s.

Rostovska Irina

Ph.D. in Pedagogical Sciences,
Associate Professor of Instrumental and Performing Training
Nizhyn Mykola Gogol State University

THE FORMATION OF MOTIVATION OF MUSICAL ACTIVITY DURING THE PROCESS OF INSTRUMENTAL-PERFORMING PREPARATION

The purpose of this study is to present theoretical bases of the formation of future music teacher's motivation of musical activity during the process of instrumental-performing preparation.

The author uses the scientific-bibliographic method that applies the analysis of psychological, pedagogical, and musicological literature to classify the theoretical achievements of the research problem, pedagogical observation with future musical art teachers, and generalization of the conditions of successful motivation for musical activity formation during the process of instrumental-performing preparation.

The results indicate that students with artistic-cognitive and procedural-substantive priorities are enthusiastically attracted in creative activities, take an active part in concerts and competitions, learn musical works of the individual program with a great

pleasure, are passionate about the search for a convincing creation of the artistic image of a musical work, strive to develop their own instrumental-performing skills.

The scientific relevance of this study lies in substantiating of the basics of formation of the musical activity motivation, the conditions which, according to the author, will promote success of this process in the course of instrumental and executive educational activity are outlined. An attempt is made to determine the way of formation of future music teacher's motivation of musical activity during the process of instrumental-performing preparation.

The author suggests the general way of formation of motivation of musical activity which consists in optimal pedagogical interaction in directing the individual to the internal awareness of the purpose of activity as personally significant. This leads to the predominance of higher meaning-making motives like self-improvement and self-actualization in a modern society.

Key words: motivation, motivation of musical activity, formation of motivation, instrumental-performing training, self-improvement, self-actualization.